

РОЛЬОВА ГРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ШКОЛЯРІВ 5-9 КЛАСІВ ПРИ ВИВЧЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті обґрунтовується необхідність застосування рольової гри як засобу формування комунікативної компетентності учнів 5-9 класів при вивченні англійської мови в середній школі. Описано вплив гри на процес англомовного навчання учнів середньої школи.

Одним зі способів пізнати світ та розширити свої знання про нього є вивчення іноземної мови. Тому сьогодні в Україні інтерес до вивчення англійської мови, найбільш поширеної мови у світі невпинно зростає.

Зараз у методиці викладання англійської мови існують різні способи оптимізації навчальної діяльності, серед них це – рольова гра. Гра є природний спосіб розуміння дитиною навколишнього світу, простий і доступний шлях до оволодіння знаннями, уміннями та навичками. Вона навчає культури поведінки, виховує, розвиває, розважає, соціалізує та вносить можливість емоційної розрядки. Гра мотивує навчальну діяльність, тренує учнів з іншомовного спілкування та є для вчителя засобом контролю знань, умінь та навичок учня.

Щоб досягти високого рівня розвитку комунікативної компетенції в англійській мові, не знаходячись серед її носіїв, треба важко працювати, тому важливим завданням учителя є створення на уроці реальних та уявних ситуацій спілкування.

Російський письменник Ю. Нагибін, так оцінює значення гри в дитинстві: «У грі виявляється характер дитини, її погляди на життя, її ідеали. Самі того не усвідомлюючи, діти в процесі гри наближаються до рішення складних життєвих проблем» [2]. Автор теорії духовного розвитку дитини К. Ушинський, уперше висунув ідею про використання гри в загальній системі виховання, у справі підготовки дитини через гру до трудової діяльності. Він стверджував, що в грі з'єднуються одночасне прагнення, відчуття й представлення [4].

Значення рольової гри неможливо оцінити тільки розважально-навчальними можливостями. Весь феномен рольової гри полягає в тому що, будучи розвагою, відпочинком, вона здатна перерости в навчання, у творчість, у терапію, у модель людських відносин і проявів у праці. Сюжетно-рольові ігри створюються самими дітьми. Вони розрізняються за змістом, сюди можна відвести відтворення побутових умов, праці й розваг дорослих, громадського життя. За організацією та кількістю учасників ігри поділяються на індивідуальні, групові та колективні; за видом діяльності є ігри, сюжет для яких придумують самі учні та ігри-драматизації, що пропонують розігрування

* © **Блакитна В. Л.**

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

казок і оповідань, перевтілення в реальних людей, літературних персонажів, героїв історичних та сучасних подій. Ця ідея використання рольової поведінки на уроці одержала підкріплення з боку теорії ролей, розробленої соціологами і психологами [1]. Останніми встановлено, що в рольовій грі насамперед розвивається увага, увага й образне мислення дітей, закладається здатність оперувати образами дійсності, що, у свою чергу, створює основу для подальшого переходу до складних форм творчої діяльності.

Рольова гра впливає на розвиток у дітей здатності взаємодіяти з іншими людьми. Відтворюючи в грі взаємини дорослих, дитина освоює правила і способи спілкування, набуває досвіду взаєморозуміння, учиться пояснювати власні дії та наміри, координувати їх з іншими дітьми.

За допомогою рольової гри вчителі іноземних мов, які працюють у Голопристанській гімназії, намагаються розвивати всі види мовленнєвої діяльності учнів, і перш за все усне мовлення, яке є провідним видом мовленнєвої діяльності серед учнів 5-9 класів. Такий методичний засіб сприяє тому, що мовлення учнів стає змістовнішим, аргументованішим, складнішим за структурою. Гра на цьому етапі є шляхом до формування комунікативної компетенції учнів, зумовлює цілі, принципи, зміст і методи навчання. Учителі розуміють, що правильно організована рольова гра на уроці – зовсім не «пусте» заняття, бо вона не тільки приносить максимум задоволення дитині, але є могутнім засобом її розвитку, засобом формування повноцінної особистості.

Ми вважаємо, що рольова гра придатна для кожного виду роботи з англійською мовою. У ході рольової гри варто виконувати різноманітні граматичні структури, інтонаційні моделі, значний обсяг лексичного матеріалу. У цьому плані рольова гра перевершує можливості будь-якої іншої парної і групової діяльності, вона спонукає учнів говорити в будь-якій ситуації на будь-яку тему, вона передбачає посилення особистісної причетності до всього, що відбувається. Учень входить у ситуацію не через своє «Я», а через «Я» відповідної ролі. Дитина несвідомо створює власну реальність і, роблячи це, оперує своїми знаннями реального світу, розвиваючи свої здібності взаємодії з іншими людьми. Така діяльність не загрожує особистості дитини, зміцнює її впевненість у собі.

При розподілі ролей учителю англійської мови варто враховувати як мовні, так і «акторські» можливості учнів; доручаємо одним більш вербальні, іншим – пантомімні ролі, ще кількох учнів призначаємо на ролі «суфлерів», даючи їм право підказувати на основі тексту. Практично весь навчальний час у рольовій грі відводиться на мовленнєву практику. Учень, який говорить, і той, хто слухає, максимально активні, тому що повинні зрозуміти й запам'ятати репліку партнера, співвіднести її із ситуацією, визначити, наскільки вона відповідає ситуації

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

й завданню спілкування, і правильно відреагувати на репліку. Виходячи з досвіду роботи, наголошуємо, що використання рольової гри позитивно впливає на формування пізнавальних інтересів школярів, сприяє усвідомленому засвоєнню англійської мови [3]. Учні активно працюють, допомагають один одному, уважно слухають своїх товаришів, а вчитель лише керує навчальною діяльністю. Така робота з формування комунікативної компетентності школярів 5-9 класів при вивченні англійської мови показує, що рольова гра прийнятна для учнів. Як тільки школярі починають розуміти, що саме від них потрібно, вони із задоволенням дають волю своїй уяві. А оскільки це заняття їм подобається, навчальний матеріал засвоюється набагато ефективніше.

Таким чином, починаючи з учнів 5-х класів гімназії, хоча й в елементарній формі, але ознайомлюються із правилами та технологією гри в театрі. Учитель і учні піклуються про простий реквізит. Учителі заохочують усякі вигадки, тому що в традиційних навчальних умовах це майже неможливо зробити. Саме ж перевтілення сприяє розширенню психологічного діапазону, розумінню інших людей. Ми вважаємо, що під час використання рольових ігор важливим завданням є не тільки навчання учнів іноземній мові, але й їхнє виховання, тому рольова гра – це саме той прийом, за допомогою якого можна скласти об'єктивну думку про загальну обстановку в класі чи групі. Учитель відмовляється від своєї традиційної ролі контролера й керівника, а атмосфера в групі залежить більшою мірою від самих учнів. Роль учителя в процесі підготовки й проведення гри постійно змінюється [5]. На початковому етапі роботи вчитель активно контролює діяльність учнів, але поступово він стає лише спостерігачем. Ми вважаємо, що вчитель повинен відійти на задній план, бо коли атмосфера навчання вільна від тиску, напруги й опіки, воно стає більш ефективним і цікавим.

Учителі іноземних мов Голопристанської гімназії переконані, що ігри можуть бути використані на всіх етапах навчання. Виходячи з досвіду роботи, вважаємо, що невеликі рольові ігри варто вводити в навчальний процес уже на початковому етапі роботи над темою, щоб учні звикали до цього виду діяльності поступово.

Учні на уроці можуть виконувати як соціальні, так і міжособистісні ролі. Відповідно, підбір ролей у грі варто здійснювати таким чином, щоб формувати в школярів активну життєву позицію, кращі людські якості особистості. Найчастіше вчитель проводить рольову гру на завершальному етапі роботи над темою при закріпленні мовних навичок і вмінь. Однак підготовка до гри здійснюється завчасно, із самого початку вивчення теми. Під час підготовки до рольової гри програються мікроситуації, невеликі сценки, розігруються діалоги. Дуже часто підготовка до гри починається із вступної бесіди. Продумуючи рольову гру, учитель ураховує, щоб ситуація була найбільш

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

наближеною до життя, а ролі, вибрані учнями, найбільшою мірою відповідали даній ситуації. На рольових картках, які доречно виготовляти заздалегідь, подаємо опис ролі. Інформація містить данні про людину, про її життєвий досвід, про звички та захоплення, але не викладається повністю, тому що в цьому випадку учасник гри позбавляється можливості виявити свій творчий підхід до виконання завдання. Якщо гри в ході гри передбачається використання нової лексики чи граматичних структур, то на попередніх уроках учні опрацьовують цей матеріал, засвоюють правила, тренують уживання реплік чи готових фраз. Усі учасники рольової гри не діють індивідуально, а тільки колективно, репліки одного викликають відповідну реакцію іншого учасника гри. Під час гри варто використовувати систему групового й індивідуального оцінювання діяльності учасників процесу. Кожен учасник, залежно від виконання заданої ролі, оцінюється або одним із найкращих учнів або вчителем, який сприяє створенню атмосфери доброзичливого спілкування. Сама підготовка до гри триває від декількох уроків (на першому з них роздаємо рольові картки), до декількох тижнів, залежно від рівня підготовки учнів. Проробивши необхідну підготовчу роботу, учитель приступає безпосередньо до організації рольової гри. Він повинний чітко сформулювати ситуацію, обрисувати функціональну спрямованість кожної ролі.

Наприклад, готуючись до гри в 7 класі «Ми на фестивалі в Бразилії» після завершення вивчення теми «Свята» педагог проводить рольову гру, у якій учитель заздалегідь формулює ситуацію, пояснює функціональну спрямованість кожної ролі. Учні ж у свою чергу готують костюми, атрибути свята, прослуховують та записують на плівку відповідну музику, навіть відпрацьовують танцювальні рухи, щоб відтворити атмосферу фестивалю. Така організація рольової гри на уроках іноземної мови дозволяє поступово підвищувати рівень навченості школярів. У процесі гри сильні учні допомагають слабким. Учитель керує процесом спілкування: переходить від групи до групи, за потреби допомагаючи учням, вносить необхідні корективи в роботу, помічає помилки, щоб після рольової гри на наступному уроці приступити до роботи над ними.

У ході гри вчителю варто бути дуже тактовним і не засмучуватися, якщо хтось з учнів не бере активної участі. Ефективність рольової гри як засобу формування комунікативної компетентності навчання школярів при вивченні англійської мови підвищується, якщо вчитель правильно визначає тривалість мовленнєвого спілкування учасників. За даними наших учителів-практиків тривалість оптимальної працездатності у спілкуванні п'ятикласників – п'ять хвилин, семикласників – до десяти хвилин, а дев'ятикласників – до п'ятнадцяти хвилин. Тому на кожен етап гри вчитель установлює ліміт часу й домагається, щоб кожен етап йому відповідав. Учитель завжди продумує наступні види діяльності для тих груп чи пар, що

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

закінчують гру раніше інших учасників

Обговорюючи проведену гру, оцінюючи участь у ній школярів, учитель завжди повинен виявити такт, особливо при оцінці результатів першої рольової гри. Негативна оцінка діяльності її учасників неминуче приведе до зниження активності. Тому починати обговорення результатів гри треба з вдалих моментів і лише потім переходити до недоліків. Нами доведено, що помилки є невід'ємною частиною процесу навчання англійської мови, і можливість вільно робити помилки на уроці скоріше сприяє навчанню, ніж стримує його. Помилки поступово зникають у міру того, як учні стають більш компетентними й упевненими в собі. При роботі над помилками мотивуємо учнів самим дати правильний варіант фрази чи слова, у якому були допущені помилки, написати їх на дошці й супроводити їх корективними вправами, що могли б найкраще сприяти відпрацюванню правильного варіанта самими учнями.

Найбільш розповсюджені форми рольових ігор, що застосовуємо в Голопристанській гімназії: презентація, інтерв'ю, заочна подорож, прес-конференція, круглий стіл, телеміст, екскурсія, казка, репортаж, клуб за інтересами. Наведемо приклади рольових ігор на уроках англійської мови в п'ятих і сьомих класах.

Вікові особливості учнів п'ятих класів дозволяють використовувати різні варіанти рольової гри. У сюжетних рольових іграх із предметом використовуємо різноманітні книги, сучасні журнали, сімейні фотоальбоми, цікаві ілюстрації, предмети побутового призначення, ляльку з набором одягу, іграшки. П'ятикласники зберігають деякі особливості попереднього вікового періоду, коли провідною діяльністю була дитяча рольова гра, тому діти хочє приймають уявлювану ігрову ситуацію, казковий чи фантастичний сюжет. Це дозволяє і вчителю працювати з вигадкою. Дітям дуже подобається застосування рольових ігор із лялькою. Лялька-персонаж, що утілює певні людські риси, дозволяє більш спрямовано мотивувати мовлення учнів, особливо лялька-звіринка, яка має ясно виражений характер, що підходить, наприклад, для навчання діалогу. Упертий ослик на будь-яке спонукання відповість відмовленням, хитра лисичка переадресує наказ чи прохання іншому, а повільне ведмежа перепитає, чим викликає хороше повторення наказу. Примхлива лялька нічого не хоче робити й на будь-яке твердження: «You must...» відповідає: «I do not want to do it...». За допомогою таких прийомів відпрацюємо вживання модальних дієслів, навчаємо правильно ставити спеціальні питання, засвоюємо граматичні конструкції, тренуємо вживання прийменників та накопичуємо нову лексику.

Ураховуючи, що в гімназії працювала представник Корпусу Миру США, і діти з інтересом та цікавістю знайомилися з нею, виявляли бажання до спілкування, учителями англійської мови, було використано рольову гру «Дискусія між українськими та

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

американськими однолітками». У цій грі половина класу брала на себе роль українських школярів, інші учні, разом із представником Корпусу Миру, є гості зі США. Учні розповідають «закордонним гостям» про свою країну, її географічне положення, столицю, традиції, права й обов'язки громадян України і ставлять «американцям» аналогічні запитання. Наведемо приклад типових питань: 1) What countries does Ukraine (the USA) border on? 2) What is the area of your country? 3) What is its climate like? 4) What are its main mineral resources? 5) What are the main rivers of your country? How long are they? 6) What is the capital of your country? Its main economic and cultural centers? 7) What is the population of your country? 8) What do you know about its flag? 9) What do you know about the political system of your country? 10) What are the main historic periods of your country? 11) What industries are most developed in your country? 12) What environmental problems does your country have?

У ході дискусії учні могли користатися таблицями, у яких містяться дані про площу й політичні системи України й Америки, а також довідковими даними про клімат, рельєф, корисні копалини, водяні ресурси, традиції та свята цих країн, інформацію про населення та їх історичне минуле.

Місто Гола Пристань є осередком різноманітних фестивалів, пов'язаних із народними традиціями, тому дуже доцільним є застосування рольової гри «Моє рідне місто». У ході гри школярі вчаться заповнювати анкети, моделюється інтерв'ю з гостем іншої країни, діти одержують мотивоване завдання розповісти про своє місто та його традиції. Заздалегідь готуємо гіда, формуємо групи туристів, розробляємо цікаві маршрути, домовляємося з дітьми, хто яку роль буде виконувати. Такі уроки намагаємося проводити для дев'ятикласників.

Крім форм рольового спілкування, що враховує вікові особливості школярів, з учнями всіх класів проводимо рольові ігри, призначені для формування норм мовного етикету й виховання культури поведінки. Це доцільно робити при вивченні тем «Відвідування театру», «В бібліотеці». Важливо навчити дітей починати діалог, подавати ініціативну репліку. Це можна робити, використовуючи, наприклад, таку рольову гру: Teacher: I am a volleyball player from Birmingham. You are fond of volleyball and want to talk to me. How would you start the conversation? Можна дати зразок початку розмови: – Excuse me, please. My name is Taras. I study English and I am fond of volleyball. I would like to ask you a question or two if you do not mind it. Could you spare me a couple of minutes? Завдання педагога полягає в тому, щоб знайти максимум педагогічних ситуацій, у яких може бути реалізоване прагнення дитини до активної пізнавальної діяльності.

Педагог повинен постійно вдосконалювати процес навчання, що дозволяє дітям ефективно і якісно засвоювати програмний матеріал. Тому так важливо використовувати

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

рольові ігри на уроках. Рольова гра як засіб формування комунікативної компетентності допомагає спілкуванню, сприяє передачі накопиченого досвіду, одержанню нових знань, правильній оцінці вчинків, розвитку комунікативних навичок людини, її сприйняття, пам'яті, мислення, уяви, емоцій, таких рис як колективізм, активність, дисциплінованість, спостережливість, уважність. Крім того, що рольові ігри мають величезну методичну цінність, вони просто цікаві як учителю, так і учню. Прийом рольової гри має безсумнівну дидактичну цінність, адже рольова гра сприяє ефективному засвоєнню матеріалу й поліпшенню загального настрою в класі, а також ламанню психологічних бар'єрів як у самому класі, так і між класом і педагогом.

Таким чином, рольова гра додає навчальному спілкуванню комунікативну спрямованість, зміцнює мотивацію вивчення іноземної мови й значно підвищує якість оволодіння нею. Рольова гра – могутній чинник психологічної адаптації дитини в новому мовному просторі, що може вирішити проблему природного ненасильницького впровадження іноземної мови у світ дитини.

Література:

1. Перкас С. В. Ролевые игры на уроке английского языка // Иностранные языки в школе. – 1999. – № 4. – Ч. 31-36.
2. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии: Учебное пособие. – М. : Народное образование, 1998. – 231 с.
3. Ушинский К. Д. Человек как предмет воспитания. Опыт педагогической антропологии: Педагогические сочинения: в 6 т. – М. : Педагогика, 1990. – Т. 2. – 441. – С. 27-34.
4. Яцковская Г. В. Кукла в ролевой игре // Иностранные языки в школе. – 1985. – № 5. – С. 12-17.
5. Mugglestone P. The Primary Curiosity Motive// English Language Teaching Journal, V. 31(2). – p. 111-116. 6. Philips B. D. Role-playing games in the English as a Foreign Language Classroom. – Crane Publishing Ltd. , 1994. – 729 p.

Гладченко О. А., Абрамова Г. В.*

ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

У статті розкривається значення економічної освіти для розвитку економіко-соціального мислення, творчих здібностей, виховання самоорганізації, дисциплінованості, працьовитості молодших школярів.

Преобразования, которые произошли в обществе за последние десятилетия, требуют от человека основ экономических знаний и экономико-социального мышления. Сегодня даже младший школьник должен знать, что такое потребности и ограничения, как правильно делать выбор и что влияет на

* © Гладченко О. А., Абрамова Г. В.